

VU Research Portal

Het relief

Stronks, M.C.

published in

Kunstlicht

2013

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Stronks, M. C. (2013). Het relief. *Kunstlicht*, 2013(4), 66-75.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

toen hij zus en zo oud was, verliet hij die en die plek en het meer of water
(of wat dan ook) waaraan hij was geboren, en ging het gebergte in.

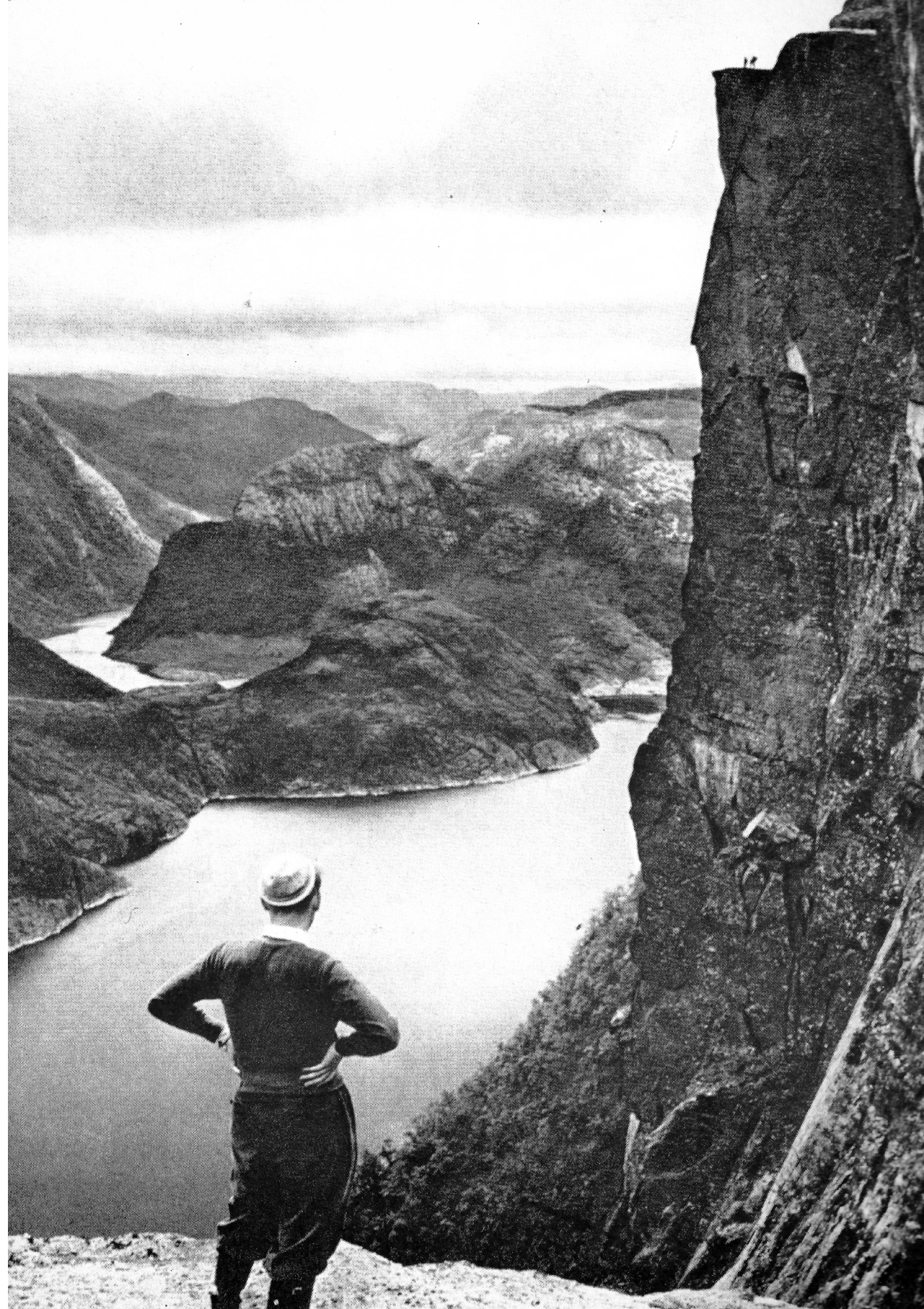
zolang ben ik hier onderhand, dat de smaken, geuren
en klanken ondertussen vertrouwd zijn geraakt. hoe-
wel niet alles mijn bloedbaan bereikt. maar de misse-
lijkheid en weerstand waarmee mijn lichaam zich ver-
zette tegen deze plek is verdwenen. ik wen blijkbaar.

natuurlijk heeft de plek sporen op mijn lichaam nagela-
ten. zoals ook de tijd dat doet, slijt een plaats het lichaam in,
wie je ook bent. maar het zijn niet zozeer de angstige of juist
plezierige momenten die worden uitgedrukt in de verande-
rende verhouding tussen mijn lichaam en deze plek. de plaats
zelf drukt iets af op mij, en die afdruk bepaalt ons beider bestaan
hier. het is dit stempelen dat *deze* plek afbakt: stempelen, in-
schrijven is hier de afbakening zelf, de grensvoorwaarde, of de om-
lijning. en zonder omlijning, geen binnen; zonder binnen, niet hier.
voortdurend drukt die stempel op mijn lichaam. mijn ogen in een
irisscan, mijn vingers in een afdruk, mijn lijf in röntgenapparaat, mijn
beeltenis als foto, mijn naam in digitaal en gedrukt alfabet, mijn taal in
een taalanalyse, mijn geboorte in een akte, mijn personage in een iden-
titeitsdocument, zelfs mijn liefde is een papierwinkel. ook dit went, maar
tergend traag, tikkend. wil je weten wie ik ben, dan toon ik mijn lichaam.
wil je weten waar ik ben, dan toon ik de afdrukken op mijn lichaam.

welke taal ik spreek? (wat een vreemde vraag)

een kaart is vlak, terwijl het lichaam van de aarde oud en rimpelig is. plooien in
zijn huid zijn vol betekenis: ze bepalen de loop van het water, de route van wind
en wolken, de gang van volken op drift, de geschiktheid voor menselijke bewo-
ning, landbouw en handel. maar om deze weerbarstige wereld werkelijk te ope-
nen, klaar te maken voor gebruik, moet de derde dimensie worden geknecht. ico-
nen worden geschapen, de ▲ (of Δ, of ∇) als het meest gangbare om op de kaart het
reliëf van het terrein aan te geven. een ▲ denoteert: obstakel tussen twee gebieden,
een natuurlijke grens.

het is bekend dat de berg pas op 26 april 1336 wordt uitgevonden, wanneer een
dichter voor zijn plezier de mont ventoux beklimt. de dichter maakt van de ▲ een doel
op zich, een berg. hij snijdt zich op een ochtend los van dal en gemeenschap, en klautert
als mens omhoog, *louter uit begeerte om zijn bijzondere hoogte nader in ogenschouw te ne-
men*. op de top van de kale berg is de mens voor het eerst alleen. zelfs god lijkt verdampt in
de ijle lucht, of heeft zich misschien verscholen achter de horizon. bevangen door een die-
pe, existentiële eenzaamheid grijpt de dichter in zijn tas en vindt daar de 'belijdenissen' van
een theoloog. daarin leest hij enkele zinnen: *en de mensen gaan om te bewonderen / de hoogten
van de bergen / en de machtige golven van de zee / en de brede stromen van de rivieren / en de gang
van de oceaan / en de omloop van de hemellichamen / en zij verlaten zichzelf*. de zinnen dreunen in
de dichter door. hij slaat het boekje dicht en vervloekt zichzelf. wat dacht hij niet, hoogmoedige,
om die duivelse berg te beklimmen, om het aardse paradijs vanuit de hoogte te willen aanschou-
wen, *terwijl ik toch allang, zelfs van de filosofen der heidenen, had kunnen leren dat 'niets wonderbaar-
lijk is behalve de geest, en dat niets groot is vergeleken bij zijn grootheid'*. met zijn ogen naar de grond
gericht, om niets in zich op te nemen van de goddeloze schoonheid die hem omringt, daalt de dichter
af naar het dal van het geloof, de gemeenschap en de geschiedenis.

De Ander heeft al de solide, fysieke materialiteit van de natuur, of van 'natuurlijke' dingen. Zijn lichaam strekt zich uit in de ruimte, het heeft gewicht, het is ondoordringbaar en kan niet weggewenst worden – het is een gebruiksvoorwerp. Het betreedt de wereld van het ego als verwisselbaar, het ruwe materiaal voor verwerking of verzet tegen actie. Het is het object van absorptie of assimilatie, of van het verzet.

aanvankelijk geloofde men mijn verhaal niet. dat ik uit x was gevlucht, via y en z. ik had paspoort noch vliegticket, de taalexpert verstond mijn dialect niet, bovendien kon ik mijn huis niet aanwijzen op een gekleurd stuk papier dat ze me voorhielden. en mijn leeftijd trokken ze in twijfel.

later had ik wel een geloofwaardig verhaal. ik bleek, op basis van de taalanalyse, uit z te zijn gevlucht en via x en y hier te zijn gekomen. mijn reis verliep langs illegale wegen, daarover was immers niets bekend. mijn paspoort had ik net als andere onmisbare papieren kwijtgemaakt, om mijn verleden te verdoezelen, zeiden ze, want dat doet iedereen, zeiden ze. na botonderzoek kwam onomstotelijk vast te staan dat ik 21 jaar (of ouder) ben. en op een gekleurde kaart toonden ze mij mijn geboorteplaats. kijk, daar kom je vandaan.

zo stond ik uiteindelijk als waarheid op papier. alleen met deze papieren identiteit kreeg ik toegang tot het rechtssysteem. maar met deze papieren had ik niet zo'n sterke zaak meer. in z was geen reëel gevaar en ik kon best in x worden opgevangen. mijn paspoort en reisdocumenten had ik nooit mogen verliezen, want geloofwaardigheid is gemaakt van papier. bovendien was ik volwassen genoeg om zelfstandig verder te leven. daar, welteverstaan, niet hier. hier had ik geen been om op te staan. mijn aanvraag werd afgewezen.

Het individu verheft zichzelf boven zijn binding aan een milieu door het als landschap af te beelden op een schilderij, door het als kaart of plattegrond te objectiveren, en door het te reduceren tot de neutrale ruimte van de geometrie. Het autonome individu wordt tegelijk met en in een autonome ruimte geboren. Maar het avontuur in deze nieuwe ruimte van de oneindige wereld bracht het risico met zich mee te mislukken; wie kon garanderen dat de aarde niet ergens achter de horizon zou ophouden, welke barbaarse onbekende volken konden de westerse reizigers niet overvallen?

de dichter is terug in het dal van het geloof, de gemeenschap en de geschiedenis, waar de \blacktriangle al berg is geworden, en laat zich niet meer terug in een icoontje drukken. de kaart verandert. langzaam transformeren bergketens op de kaart van halmaborden van schuin achter elkaar liggende $\cap\cap\cap$, of wervelkolommen van aaneengeschakelde $\Delta\Delta\Delta$, naar getekende plastieken met gearceerde nuances en contourlijnen. de afdrukken op het lichaam krijgen een afdruk op de kaart.

'Ons vonnis klinkt niet streng. Het gebod dat de veroordeelde overtreden heeft, wordt met de Eg op zijn lijf geschreven. Bij deze veroordeelde bijvoorbeeld, de officier wees op de man, 'wordt op zijn lijf geschreven "Eert uw superieuren"!' De reiziger had allerlei vragen willen stellen, maar vroeg bij de aanblik van de man alleen: 'Is hij op de hoogte van zijn vonnis?' 'Nee,' zei de officier en wilde

meteen met zijn uitleg verder gaan, maar de reiziger viel hem in de rede: 'Weet hij zijn eigen vonnis niet eens?' 'Nee,' zei de officier weer en zweeg toen een ogenblik alsof hij van de reiziger een andere motivering van zijn vraag verwachtte, en zei toen: 'Het zou geen enkel nut hebben het hem mee te delen, hij ondervindt het immers aan den lijve.' De reiziger wilde het hier al bij laten, toen hij voelde hoe de veroordeelde zijn blik op hem vestigde; hij scheen te vragen of hij dergelijke handelingen kon goedkeuren. Daarom boog de reiziger, die al achterover was gaan leunen, weer naar voren en vroeg nog: 'Maar dat hij veroordeeld is, dat weet hij toch?' 'Ook niet,' zei de officier en glimlachte alsof hij nu nog een paar eigenaardige opmerkingen verwachtte.

▽

misschien was het vooropgezet, een intrige. zijn manschappen hebben zich misdragen, dat is waar. zonder zijn bevel of zelfs maar stilzwijgende goedkeuring zijn ze door rome getrokken en hebben ze gemoord, geplunderd en verkracht. en nu wordt hij, de paus zelf, bisschop van rome, hoofd van de rooms-katholieke kerk en plaatsbekleder van jezus christus op aarde, gevangengezet. nota bene in het kasteel van de engelen, de pauselijke gevangenis. wat er in zijn thuisstad florence gebeurt, maakt de vernedering compleet. daar hebben zijn politieke tegenstanders al het mogelijke uit de situatie geperst. de pauselijke familie en de hele kring eromheen, die zorgvuldig geteelde aristocratie, is afgezet, in een klap verdwenen.

na zes maanden gevangenschap weet de paus, vermomd als marskramer, te ontsnappen. vanuit zijn verschansing in perugia bekokstooft hij een plan om florence terug te brengen onder zijn gezag. een vertrouweling binnen de muren van de opstandige stad krijgt de opdracht om een speciale kaart te maken. een kaart die op een zo exact mogelijke wijze inzicht geeft in de ligging van de invalswegen, de belangrijkste strategische punten, de fortificaties en de legerplaatsen en de locaties van de voornaamste militaire en civiele functies in de stad.

de vertrouweling, een vriend van de familie, behoort tot de meest vermaarde wetenschappers van dat moment. als instrumentenmaker, uitvinder en astroloog geniet hij het aanzien van alle voorname hoven van europa. maar het gewicht van de missie drukt zwaar op hem. een militaire kaart is geen klok of graanmolen en zelfs onvergelijkbaar met de hemelkaarten die hij eerder maakte van de dierenriem aan het firmament. radeloos gaat de vertrouweling van de paus te biecht bij een bevriende beeldhouwer. metingen kan ik wel maken, zegt de vertrouweling, maar deze kaart moet kunnen spreken en onthullen, bewaren, bewegen en vernietigen. dan moet de kaart vlees worden, antwoordt de beeldhouwer.

een half jaar lang voeren de wetenschapper en de beeldhouwer in het diepste geheim metingen uit. nacht na nacht trekken ze door de stad om haar fysieke vorm te boekstaven: de breedte van de wegen, het aantal braccia tussen twee pleinen, de hoogte van de belforts en kerkentorens, de diepte van de kloostercomplexen en paleizen. op andere nachten sluipen ze de stad uit om de velden en de bossen vast te leggen, om de afstand vanuit de heuvels naar de dom te meten, en zo de hoogte van de heuveltoppen ten opzichte van de koepel te berekenen. in een werkkamer, verborgen achter een draaibare boekenkast in de bibliotheek van de vertrouweling, worden de verzamelde cijfers omgezet in deelkaarten en schetsen, getekende aanzichten en kleine modellen. langzaam krijgen de getallen een ruimtelijke vorm, langzaam vinden zij hun nieuwe lichaam: de pauselijke reliëfkaart.

zes maanden na de pauselijke opdracht worden in een huifkar, verborgen onder een lading wol,

*Velen gaven u raad, tot u er
moe van werd. Laten zij u
dan redden, zij die de he-
mel in kaart brengen,
de sterren waarnemen
en van maand tot
maand uw toekomst
voorspellen.*

twee panelen ter grootte van biljarttafels de stad uit gesmokkeld. in de studeerkamer van het pause-lijke paleis te perugia worden de panelen opgesteld. samen vormen ze een reusachtige maar extreem ge-detailleerde reliëfkaart van florence, gemaakt van kurk, hout en was.

de paus leunt over de maquette. dit is ongehoord. voor en onder zich ziet hij zijn geboortestad, de stad die hij zich zo beeldend herinnert, maar die hem niet langer accepteert. op deze wijze zag hij florence niet eerder. hij herkent de losse delen; de koepel van de dom, de bruggen over de arno, het strakke grid waarin de straten van de romeinse stad zijn gelegd, de heuvel achter palazzo pitti, de zware vestingmuren, de torens, de dammen, het ommeland, de heuvels van flesole, de eenzame san miniato al monte. maar het lichaam dat deze organen verenigt, is nieuw voor hem. natuurlijk kent hij de beroemde kaarten van de stad, met de huizen in opstand en dom in het centrum, steevast getekend vanuit een fictief perspectiefpunt dat ergens zweeft boven de heuvels in het zuiden. maar om zo om de kaart heen te kunnen lopen, om de stad vanuit alle mogelijke hoeken te beschouwen, dat is werkelijk iets goddelijks. tot in de diepste poriën, de sloppen en de stegen, wordt de stad leesbaar, ja, beheersbaar. een gevoel van macht ontfermt zich over de paus. daar ligt florence, op de kaart gezet zodat hij het er vanaf kan vegen.

kent u funes? de renaissance-droom van totale kennis, die tot bezit van de wereld zal leiden, is in funes buitenstebinnen gekeerd. alles wat er te weten valt over de aarde staat hem ten dienst, maar hij bezit niet de capaciteit om deze oneindige hoeveelheid informatie te verwerken, terug te brengen tot talige begrippelijkheid. funes kan de werkelijkheid tot in haar haarvaten zien. in de grenzeloze catalogus van zijn herinnering is niet alleen ruimte voor verschillende namen voor al die ongelijke gevallen van uiteenlopende grootte en vorm die gevat zijn in het symbool hond, maar bovendien heeft de hond van drie uur veertien (van opzij gezien) een ander symbool dan de hond van vier uur drie (van voren gezien). het voortdurende Nu is bijna ondragelijk in zijn overdaad en scherpte, maar ook het Toen van zijn meest verre en triviale herinneringen dient zich in een extreme klaarheid aan. de vormen van de zuidelijke wolken bij de zonsondergang van 30 april 1882 kan hij zich nog even helder voor de geest halen als de spikkels op een in spanje gebonden boek dat hij ooit ergens zag liggen. net zo scherp als de contouren van het schuim dat een roeispaan deed opspatten in de nacht voor de opstand in quebracho. stuurloos drijft funes in de zee van totale kennis en oneindig detail.

een eerdere funes, de vertrouweling, afkomstig uit x, loyaal aan de rede, heeft een kaart gemaakt die reëler, groter en completer is dan iedere eerdere representatie van de werkelijkheid tot dusver. elke steen, scheur of tochtstrook is te zien. en toch ontglipt er iets aan de verbeelding van de kaart, weet de vertrouweling. en hij weet dat de paus dat ook zal weten, zodra de vervoering is verdwenen.

de avond voor de beoogde herovering, stuurt de paus enkele soldaten naar de stad om de kwaliteit van zijn kaart te monstren. de verkenner dringen als marskramers de stad binnen en vergelijken enkele strategische punten met de maquette, waarvan ze de beeltenis tot in detail in hun geheugen opslagen hebben. terug in het pauselijk paleis, weten ze met grote zekerheid en precisie te rapporteren dat de stad inmiddels aan verandering is blootgesteld. niet alleen is er een barst ontstaan in een van de zware vestingmuren, ook verstoort een ontbrekende steen het strakke klinkerpatroon van een kleine straat en heeft een uitbrekend vuur een schuurtje verwoest. en de bomen hebben hun blad verloren, een regenbui maakte de toch al gladde straten glibberig, een vuilniskar viel juist bij een centrale poort, en het water in de arno staat ongewoon hoog, mogelijk door het herfstweer.

*hoe geef je een mens-dier een geheugen?
hoe prent je dit botte, domme
momentverstand, deze vleesge-
worden vergeetachtigheid iets
zodanig in, dat het de mens
bijblijft? men brandt iets in
om het in het geheugen te la-
ten blijven hangen: alleen
wat niet ophoudt pijn te
doen blijft in het geheugen
bewaard*

de paus is buiten zinnen. hoe kan hij zijn aanvalsplan nu baseren op een statische kaart? paniek breekt uit bij de vertrouweling, de kaart moest vlees worden, maar hoe krijgt hij het vlees in godsnaam tot leven?

het nieuwe plan van de vertrouweling wordt onmiddellijk in werking gezet. enkele vendels soldaten verschansen zich bij de uitgangspoorten van de stad om boeren, reizigers en handelaren die de stad verlaten te ontvoeren. geketend worden de lichamen op snelle wagens naar het pauselijke perugia gebracht. daar blikkert op het binnenplein van het paleis het grootste instrument dat de vertrouweling ooit bedacht heeft: de machine. de lichamen worden uitgeladen en in de machine gelegd. die dwingt ze een uiterst, uiterst gedetailleerde beschrijving van de stad te geven; van hun route, hun onderkomen, de muren, de huizen, de paleizen, de kelders, de burgers, de sterken, de zieken, de zwakken, alle gebeurtenissen, handelingen en gedachten. ieder woord, iedere zucht, iedere snik wordt in het lichaam van de ondervraagde geschreven, totdat al het binnenste van buiten zichtbaar is. de soldaten voeren voortdurend nieuwe lichamen aan, die een voor een aan de voorkant in het reusachtige apparaat worden geduwd. aan de achterkant worden de beschreven lichamen opgevangen. in lange rijen worden ze naar de paus gebracht, waar een heraut met klare stem ze voorleest. het levende lichaam is de kaart, de kaart een grenzeloze representatie van de werkelijkheid. even grenzeloos is nu mijn macht, denkt de paus, want hij beheerst land en mens.

*alleen het nieuwe
keert terug in de
herhaling*

Tekst: Roel Griffioen en Martijn Stronks Vorm: Merel Schenk
De beelden zijn afkomstig uit de publicatie *Prime Time* van W139, Amsterdam, uit 1989.

